

ZADRUŽNA KNJIŽNICA.

C 528

XI. zvezek.

11.

Delavsko kmečka prosvetna in podporna jednota.

(Program in pravila.)

Motto:

Težišče vseh bodočih demokracij ne leži v politiki, marveč v pedagogiki. Naša naloga je razširiti knjige med množice, ki bodo osvobodile elemente nove družbe.

Ljubljana 1925.

V založbi Zadružne založbe v Ljubljani.

Tiskarna J. Blasnika nasl. v Ljubljani.

Z 19. XI. 1949/5042

Delavsko kmečka prosvetna in podporna jednota.

Slovenski narod je narod delavcev in kmetov, narod proletarcev. Kmet pri plugu, delavec pri nakovalu, to sta živa simbola naše preteklosti in naše bodočnosti. Kdor hoče dobro narodu, ta naj dela predvsem za boljšo duševno in telesno hrano našega delavca in kmeta.

Kako smo doslej skrbeli za naše delovno ljudstvo?

Po kmečkih puntih petnajstega in šestnajstega stoletja je zavládala reakcija, ki je izbrisala vsako sled prosvetnega dela med narodom. Šele z izbruhom francoske revolucije in z nastopom Valentina Vodnika in drugih prvih redkih duševnih delavcev je zasijala zopet luč misli in kulture. Ta duševni preporod je pa mogel močnejše učinkovati na speče široke mase šele po letu 1848, ko se je tudi pri nas končno odpravila tlaka in ko so se z nastopom liberalizma pojavile javne politične stranke z opredeljenim programom, ki so ga morale raztolmačevati ljudstvu, ako so hotele govoriti v njegovem imenu in dobiti njegove glasove. To javno delo je vzdramilo mase, je prisililo naše de-

lavce in kmete, da so pričeli razmišljati o svoji usodi in o svoji prihodnosti. Meščanske stranke so kaj kmalu spoznale, da jim utegne to naglo prebujenje dotlej tako pokornega sužnja močno škodovati, pa so začele izdajati svoje posebne liste in ustanavljati svoje posebne prosvetne organizacije z namenom, da zadržijo logičen miselni razvoj našega človeka, da ga zavedejo na napačna, njemu škodljiva pota. Slovenska konservativna smer se je prva zavedla, da ni več mogoče ustaviti napredka z vražami in strašili. Preveliko je že bilo število pismenih ljudi v narodu, da bi mogli vsi živeti brez knjige in brez časopisa. Sklenila je tedaj posluževati se tiskane besede, da obrne mišljenje ljudstva v svoj prid. Uspelo ji je sfanatizirati komaj probujajoče se delavske in zlasti kmečke mase proti naprednejšim strankam. Poneumnjevala je narod, da bi ne videl pravega cilja in našel prave poti.

Nič boljše niso ravnale meščanske takozvane napredne smeri. Tudi njim je bilo mnogo na tem, da ostanejo slovenski delavci in kmetje sužnji svojih pradednih predsodkov. Klerikalna smer je motila naravni ljudski razvoj s klerikalno versko gonjo, mestna buržuazna liberalna smer pa z nacionalistično šovinističnim podpihovanjem. Obe smeri sta si bile soglasni v tem, da je treba z vsemi sredstvi delati za tem, da ostane slovensko

ljudstvo še nadalje politično, gospodarsko in duševno nerazvito in podložno.

Prva rešitev.

Nekaj svetle svobodne luči je pa vsekone zasijalo tudi v našo temno globel. Peščica svobodoljubnih in pogumnih ljudi je končno tudi pri nas razvila prapor

socijalne borbe.

Tudi Slovenija je del sveta. Tudi k nam je prodrlo spoznanje, da je današnji družabni red krivičen, da se ga mora izpremeniti v smislu pravičnosti za vse. Kakor drugod, tako se je tudi pri nas izvršil proces družabne diferenciacije: Bogatini na eno stran, proletarci, delavci in kmeti, na drugo stran. Tam parasitarni svet gosposke, ki živi od tujega dela, tukaj združeni delovni razred iz vasi in mest, ki tirja svoje davno ugrabljeno pravo.

In začela se je tudi pri nas razredna socijalna borba. Težka, često krvava je bila ta borba, a vendar uspešna. Prinesla je zatiranemu in izkoriščanemu ljudstvu politične svoboščine — splošno in enako volilno pravico in druge demokratične zakone — prinesla je agrarno reformo in socijalno politično zakonodajo, in zgolj dejstvu, da je precejšnja večina naroda zrla na to delo sovražno in mu nasprotovala, je pripisovati, da živita naš delavec

in naš kmet še vedno v težkih razmerah. Če bi imeli zavedni proletarci večino na svoji strani, bi bil socijalni boj že zdavno dobojevan, socijalna pravičnost bi že zdavnaj vladala med ljudmi.

Kaj je krivo?

Zakaj nočejo ljudje sebi dobro, zakaj ne morejo doumeti dela za njih boljši obstoj, idej, ki so za nje same rešilne, slediti naukom, ki so edino pravilni? Zato ker so napačno vzgojeni, ker živijo pod vplivom nasprotniških časopisov in knjig s krivo, nam škodljivo tendenco. Ako hočemo pridobiti široke mase, da bodo zazumele svojo nalogo, ako hočemo osvoboditi socijalno in duševno naše delovno ljudstvo, potem moramo poskrbeti za čim širšo in izdatnejšo izobrazbo ljudstva v smeri in v smislu naših idej. Ustvariti si moramo svojo literaturo, vcepiti v ljudstvu enotno jako socijalno mišljenje, zdravo duševno zavest.

Klerikalna smer ima svojo Mohorjevo družbo, liberalna svoja posebna udruženja. Kaj pa imamo mi, stranka razlaščenih delavcev in kmetov? Nekaj časopisov, nekaj brošur in knjig, ki pa ne morejo med široke mase, ker nam predvsem manjka primerne **organizacije za izdajanje ljudskih knjig.**

Postaviti si moramo tudi mi svojo Mohorjevo družbo, toda z drugim, ple-

menitejšim namenom: z namenom, da mu s pomočjo dobre in poučne knjige pokažemo pot luči in sreče.

Naš program.

Da organiziramo naše prosvetno delo na čim širši osnovi, da si ustvarimo svojo literaturo, da zanesemo slovensko socialno pripovedno in politično knjigo med najširše plasti delavskega in kmečkega naroda, smo sklenili ustanoviti posebno **„delavsko-kmečko prosvetno in podporno jednoto“** kot slovensko proletarsko kulturno in socialno Matico.

„Delavsko-kmečka prosvetna podpor-na jednota“ bo izdala vsako leto v določenem času, po poteku vsakega četrtega meseca, po eno knjigo pripovedne ali poučne vsebine, ki se bodo redno in brezplačno pošiljale na dom vsem članom. **Vsak član naše jednote bo torej dobil vsako leto določeno število knjig, vstvaril si bo polagoma svojo lastno knjižnico.** Namen vseh teh knjig bo, vzgajati naše ljudstvo v smeri modernih socialnih idej, v smeri socialnega napredka, iztrgati ga tudi miselno kvarnim vplivom tendenčne klerikalne in šovinistične literature.

Ali zato je treba organizacije. Doselej je že izšlo precejšnje število socialnih publikacij, toda ker ni bilo organizacije, ni bilo tudi odjema. Publikacije so

ostale na polici pri založnikih, ali pa v skladiščih knjigotržcev. Če hočemo vzgajati narod, da si bo sčasoma sam poiskal lepo knjigo pri knjigotržcu, ga moramo najprej **na knjigo privaditi**. Spoznal bo tedaj, da mu je tudi knjiga ravno tako potrebna, kakor vsakdanji kruh, da mora skrbeti za duševno hrano, kakor za telesno. Tudi za razširjenje lepe, moderne knjige je treba torej organizacije.

Kdor se strinja z našim programom, mora pristopiti k naši jednoti. Plačeval bo svoj redni mesečni prispevek, dobil pa toliko knjig, da bo že sama vrednost njegove knjižnice krila mesečni izdatek za članarino.

Da pa priskočimo članom na pomoč tudi v drugih nujnih zadevah, smo sklenili ustanoviti pri naši jednoti tudi **posebni posvetovalni urad**. Tudi delavci in kmeti imajo vedno dosti opraviti z oblastmi itd., ne vedo si pa navadno sami pomagati. Naš posvetovalni urad pojde članom „jednote“ **brezplačno** na roko v vseh stvareh upravne, pravne, javne ali druge prirode, z nasveti, intervencijami, vlogami, prošnjami itd. Mnogo nesmiselnosti, marsikatera pot k odvetniku in marsikateri strošek jim bo s tem prihranjen.

Podpirali pa bomo svoje člane tudi gmotno s tem, da bodo tisti člani „jednote“, ki bodo plačevali višji članski prispevek, zavarovani tudi za slučaj smrti.

Družine članov, ki bodo plačevali v to določeno članarino, dobe torej v slučaju, da član umre, v pravilih določeno posmrtnino.

Člane smo razdelili v tri kategorije uprav zato, da omogočimo pristop k naši organizaciji tudi najrevnejšim slojem. Kdor ne bo zmožel višje članarine, bo plačeval najnižji prispevek in bo dobil vsako leto določeno število knjig. Člani II. kategorije bodo prejeli knjige in bodo imeli pravico do brezplačnih nasvetov v vseh javnih zadevah. Člani III. kategorije bodo poleg tega tudi zavarovani za slučaj smrti.

Članstvo se deli tako-le:

Kategorija	Mesečni prispevek	Ima pravico
I.	Din 4.—	do uporabe posvetovalne pravice in treh — štirih knjig na leto
II.	Din 6.—	do pod I navedenega in še podporo v potrebi
III.	Din 10.—	poleg pod I in II navedenega še posmrtnino po posebnem pravilniku

V pravilih, objavljenih v tej brošuri, so približno določene dolžnosti in pravice članov; te naj si čitatelj dobro ogleda; v njih sta s pravno točnostjo označene se-

stava in pomen naše „jednote“. Natančnejše bodo razložili posamezne točke pravilniki.

Povedali smo na kratko, kaj hočemo. Kdor hoče dobro svojemu narodu, kdor se zaveda, da je problem slovenskega ljudstva in njegove lepše in pravičnejše bodočnosti, predvsem problem njegove vzgoje v duhu novega časa, ta ne bo več okleval; pristopil bo, da pomaga utrditi in dograditi slovensko socialno kulturo.

Več luči! To se pravi, več knjig, da prodre spoznanje in resnica, da zasije nad našo temno globel solnce prosvete, solnce nove človeške misli.

Povedali smo, kaj hočemo. Tisti, ki z našo akcijo soglašajo, naj pokažejo z **dejanji**, v koliko so pripravljeni trajno pomagati, da postane naša „Delavsko-kmečka prosvetna in podporna jednota“ centralna organizacija naše nove kulture.

Na delo!

Priglašati se je pri „Zadružni založbi“ v Ljubljani, Aleksandrova cesta 5; pri sodrugih: Josip Udovč, Ljubljana VII, Ivan Selan v livarni Strojnih tovarnen, Rudolf Golouh, tajnik Zveze gospodarskih združenj, Zdravko Rejc, tajnik kemičnih delavcev, Josip Megušar, poslovodja delavske pekarnice, Cvetko Kristan, slušatelj filozofije na univerzi v Ljubljani, Jakob

Kovač, uradnik drž. železnic v Ljubljani, Rihard Firm v kemični tovarni v Mostah. Jakob Vehovec v Tržiču, Anton Cugvic na Savi, Andrej Ropret v Tomačevem, S Bitežnik v Ljubljani, Anton Kastelic v Toplicah-Zagorju, Anton Tomc v Slovenjemgradu ter v vseh filialah in poslovalnicah naših zadrug.

*

Ako se posreči dobiti petsto članov, je uspeh zagotovljen. Med slovenskimi delavci in kmeti se bo pač našlo toliko zavednih deklet in žena, mož in fantov, ki bodo razumeli naše težnje ter podprli naša stremljenja!

Naj nikdo ne čaka, ampak naj kar pristopi. Za pristopno izjavo se lahko uporabi dopisnica ali pismo. Pripravljalni odbor bo že vse ostalo uredil.

Pravila

„Delavsko kmečke prosvetne in podporne jednote“
v Ljubljani.

§ 1.

Delavsko kmečka prosvetna in podporni enota v Ljubljani je nepolitično društvo.

Delokrog razteza po ljubljanski in mariborski oblasti.

Sedež je v Ljubljani.

§ 2.

Namen ima: pospeševati duševni in gospodarski napredek svojih članov.

Da doseže svoj namen:

a) prireja društvene shode, predavanja in predstave;

b) razdeljuje med člane zabavne, pripovedne in poučno-znanstvene spise, revije, časopise;

c) pomaga svojim članom z nasveti, s poukom, z intervencijami in z udeležbo pri najrazličnejših podpornih in podobnih akcijah;

d) podpira svoje člane v slučaju potrebe (nezgode, nesreče, daljše bolezni i. t. d.);

e) podpira v slučajih smrti članov, one svoje, ki jih član določi.

Za vsako vrsto pomoči se izdela poseben pravilnik.

§ 3.

V dosego boljšega izvajanja namena lahko ustanavlja poslovalnice in podružnice po ljubljanski in mariborski oblasti. Za podružnice je treba vložiti posebna pravila.

§ 4.

Sredstva v dosego namena so:

- a) pristopnine;
- b) redni mesečni prispevki;
- c) darila in volila.

§ 5.

Član postane lahko vsak moški in vsaka ženska, ki sme sploh biti član nepolitičnih društev, to je po izpolnjenem 14 letu. Pristop se izvrši s podpisom pristopne izjave in vplačanjem pristopnine.

O vsprejemu odloča vodstvo v svojih sejah.

Proti odloku vodstva je pritožba na občni zbor.

Vodstvo sme tudi člana, ki se pregreši zoper namene jednote izključiti. Pritožba proti izključitvi je na občni zbor; predložiti jo je 14 dni pred njegovo vršitvijo pri vodstvu.

§ 6.

Organi jednote so: vodstvo, nadzorstvo, občni zbor, razsodišče.

§ 7.

Vodstvo sestoji iz 9 do 27 članov, kakor pač vsakokratni občni zbor določi. Funkcijska doba traja tri leta; vsako leto izstopa potom žreba ena tretjina. Izžrebani se lahko volijo.

Na čelu vodstva so: predsednik in dva podpredsednika.

Tajništvo vodi tajnik in osebje tajništva, ki je lahko tudi nastavljeno in honorirano.

Blagajnik vodi vse blagajniške posle.

Vodstvo izmed svojih članov lahko izvoli več odsekov: tako posvetovalni, podporni, prosvetni in podobni. — Vodstvo rešuje svoje posle v sejah.

Sklepčnost je, če je polovica odbornikov navzoča. Odloča se po principu večine. — Obvezno podpisujeta za jednoto predsednik in tajnik, ozir. en član vodstva. Če je predsednik zadržan, ga nadomešča en podpredsednik.

§ 8.

Nadzorstvo sestoji iz 5 do 9 oseb, kakor pač vsakokratni občni zbor določi. Nadzorstvo pregleduje poslovanje jednote in poroča občnemu zboru.

Nadzorstvo izbere iz svoje srede predsednika in tajnika. Nadzorstvo se vsako leto voli; ponovna volitev je dopustna. V slučaju izstopa kakega člana med letom, lahko nadzorstvo kooptira novega člana.

§ 9.

Občni zbor se vrši vsako leto do konca meseca marca z dnevnim redom:

1. poročilo vodstva o izvršenem delu in podelitev odveze;

2. poročila računov;

3. prememba pravil;

4. določitev dela za bodoče leto;

5. volitev v načelstvo, nadzorstvo in razsodišče;

6. reševanje predlogov, pritožb, prošenj in občnemu zboru sporočenih zahtev.

§ 10.

Na občnem zboru ima vsak član, ki je že eno leto dni član, aktivno in pasivno volilno pravico.

Ako se ustanove podružnice, imajo njih delegati toliko glasov, kolikor članov jih je s posebnim dopisom (vsak član posebej) pooblastilo.

Delegat mora biti le oseba, ki je že tri leta redno plačujoč član jednote.

§ 11.

Izredni občni zbor se skliče, če to sklene ali načelstvo z večino glasov, ali

nadzorstvo soglasno, ali če ena tretjina članov to sklicanje želi.

Na izrednem občnem zboru se razpravljajo samo predmeti, ki jih predlože upravičeni sklicatelj.

§ 12.

Pri glasovanju in volitvah odločuje navadna večina glasov; le za izpremembo in razpust jednote je treba dvetretjinske večine, če je bil predlog postavljen na dnevni red.

Enakost glasov velja kot odklonitev.

§ 13.

Uradnike Jednote namešča vodstvo. O vseh namestitvah je obvestiti nadzorstvo in občni zbor.

§ 14.

V razsodišče se voli na občnem zboru pet članov, ki fungirajo kot zadnja instanca v sporih, ki bi jih ne moglo rešiti vodstvo ali občni zbor.

§ 15.

Če Jednota preneha, pripade vse njeno imetje Zvezi gospodarskih zadrug za Slovenijo, ki ga naj upravlja, dokler se ne ustanovi novo društvo z enakim namenom.

„ZADRUŽNI KNJIŽNICI“

so izšli že sledeči zvezki:

1. X : Jubilej dela. Ob petnajstletnici Konzumnega društva za Slovenijo. Str. 30. Cena 2 Din.
2. Historicus: Delavsko zadržno gibanje na Slovenskem. Str. 32. Cena 2 Din.
3. Cv. Kristan: Velenakupna družba angleških konzumnih društev. Cena 1'50 Din
4. Prof. Wildbrandt — Historicus: Praktični socializem. Cena 1'50 Din.
5. Dr Totomianz — C. K.: O početku zadrugarskega gibanja; Mrs. Sidney Webb — C. K.: Politični razvoj brit. zadr. gibanja. Str. 24. Cena 2 Din.
6. Stan in dom. Uredilo načelstvo obče koristne stavbne in kreditne zadruga „Stan in dom“ v Ljubljani, Aleksandrova cesta 5. Cena Din 1'50.
7. Prof. dr. Totomianz — C K : Predhodniki in pionirji zadržnega gibanja. Cena 2 Din.
8. Žena in zadruga. Posvečeno slovenskim gospodinjam in materam. Cena 2 Din
9. Delavsko-kmečka vzajemna zavarovalnica na življenje v Ljubljani. Cena 2 D.
10. E. Podkrajšek: Zgradba stanovanjskih hiš. Cena 2 Din.

Izšel je tudi prvi zvezek Sočijalno-politične knjižnice: Idejni predhodniki današnjega socializma in komunizma. Cena 25 Din.

Pod lipo. Pogovori s slovenskimi zadrugarji. Družinski list. Izhaja vsakega 15. v mesecu. Naročnina Din 36.— na leto, mesečno Din 3.—.